

Paa det Hus, hvori Ildebranden opstod, blev indsat:

Stat Læser; læs; og græd, see hver en Tødel tegnet
 Du seer udi mit Skildt den ganske Stad staar blegnet
 Ved ildens store magt, som ikke tusind aar
 Kand vinde op igien, som skeede ved det saar.
 Min Formand brendte først ved en foragtet prose,
 Da moxen Kiøbenhavn gik over udi ild.
 Bedrøved Læser føel, om ey din Skøe med hose
 Kand føle brandens vold, Gud dømte, tie nu stil.

Med vort Kendskab til København og Byens Udvikling i den Tid, der er forløbet siden Branden i 1728, kan man kun glæde sig over, at de Saar, Branden slog, saa hurtigt blev lægte, og at der langt fra skulde 1000 Aar til for at opveje Ulykken; den halve Million Indbyggere i Hovedstaden i 1906 sammenlignet med de godt 70000 i 1728, er det bedste Bevis i saa Henseende. Det foreliggende Værk byder desuden Lejlighed til en Sammenligning, der karakteriserer Udviklingen ogsaa paa mange andre Punkter, og man maa i det hele være Direktionen taknemlig for, at den gennem det foreliggende Værk har sat den Institution, den forestaar, et saa smukt Mindesmærke som sket.

Michael Koefoed.

Befolkningsforholdene i det 19. Aarhundrede. Statistisk Tabelværk. 5. Række, Litra A, Nr. 5. Udgivet af Statens statistiske Bureau. København 1905. (182 S.).

Nærværende Bind af »Statistisk Tabelværk« er i sit Anlæg yderst forskelligt fra Statistisk Bureaus øvrige Publikationer. Medens disse, paa en enkelt Undtagelse nær, fremstiller Forholdene paa et bestemt Tidspunkt eller i et ganske kort Tidsrum og kun lejlighedsvis, rent parentetisk, trækker Sammenligningslinjer med de tilsvarende Forhold i ældre Perioder, staar man her overfor et histo-

Paa det Hus, hvori Ildebranden opstod, blev indsat:

Stat Læser; læs; og græd, see hver en Tødel tegnet
 Du seer udi mit Skildt den ganske Stad staar blegnet
 Ved ildens store magt, som ikke tusind aar
 Kand vinde op igien, som skeede ved det saar.
 Min Formand brendte først ved en foragtet prose,
 Da moxen Kiøbenhavn gik over udi ild.
 Bedrøved Læser føel, om ey din Skøe med hose
 Kand føle brandens vold, Gud dømte, tie nu stil.

Med vort Kendskab til København og Byens Udvikling i den Tid, der er forløbet siden Branden i 1728, kan man kun glæde sig over, at de Saar, Branden slog, saa hurtigt blev lægte, og at der langt fra skulde 1000 Aar til for at opveje Ulykken; den halve Million Indbyggere i Hovedstaden i 1906 sammenlignet med de godt 70000 i 1728, er det bedste Bevis i saa Henseende. Det foreliggende Værk byder desuden Lejlighed til en Sammenligning, der karakteriserer Udviklingen ogsaa paa mange andre Punkter, og man maa i det hele være Direktionen taknemlig for, at den gennem det foreliggende Værk har sat den Institution, den forestaar, et saa smukt Mindesmærke som sket.

Michael Koefoed.

Befolkningsforholdene i det 19. Aarhundrede. Statistisk Tabelværk. 5. Række, Litra A, Nr. 5. Udgivet af Statens statistiske Bureau. København 1905. (182 S.).

Nærværende Bind af »Statistisk Tabelværk« er i sit Anlæg yderst forskelligt fra Statistisk Bureaus øvrige Publikationer. Medens disse, paa en enkelt Undtagelse nær, fremstiller Forholdene paa et bestemt Tidspunkt eller i et ganske kort Tidsrum og kun lejlighedsvis, rent parentetisk, trækker Sammenligningslinjer med de tilsvarende Forhold i ældre Perioder, staar man her overfor et histo-

risk Værk, som skildrer Forholdene i deres Udvikling, gennem en Sammendragning og Bearbejdelse af de forskelligeartede befolkningsstatistiske Data, saa langt som overhovedet den officielle Statistik rækker tilbage — til de ældre Folketællinger i det 19. Aarhundrede, til Tællingen i 1787, for et enkelt Forholds Vedkommende helt tilbage til 1735, hvor de fortløbende Lister over Fødsler og Dødsfald begynder. Giver Bureauets øvrige befolkningsstatistiske Værker hvert for sig et Tværsnit gennem den danske Befolkning, saa former derimod dette sig som en Række Længdesnit ned gennem Tiden.

Allerede den blotte mekaniske Sammenstilling af Materialet har sin store Betydning. De Masser af Oplysninger, som ellers maa søges spredt paa mangfoldige Steder i Tabelværket og Meddelelserne, er her praktisk ordnede, systematisk grupperede, hurtig og let tilgængelige. Enhver, som tidligere har undersøgt de Forandringer, der er indtraadt paa blot nogle ganske faa og snævert begrænsede Omraader, t. Eks. hvordan det indbyrdes Aldersforhold mellem Brud og Brudgom har ændret sig, eller hvordan Forholdet mellem Mænds og Kvinders Dødelighed paa de forskellige Alderstrin har forskudt sig, vil værdsætte det Arbejde, der her er gjort til Lettelse af fremtidige Studier over Befolkningens skiftende fysiologiske Ytringsformer.

Langt større Værdi end ved den nøgne Registrering af Tallene har Værket dog ved den indgaaende Bearbejdelse af Materialet, ved den fyldige Fremstilling af de forskellige befolkningsstatistiske Udviklingslinjer og ved den Mængde af nye og interessante Iagttagelser, der dels og navnlig fremgaar ved en original Behandling af det gammelkendte Stof, dels ogsaa ved den hist og her forekommende Inddragelse af hidtil ubenyttet Stof. Derved hæver Bogen sig højt op over de blot nyttige Tabellers Niveau; dens Tekst bliver en baade fornøjelig og lærerig Læsning.

Mindst nyt indeholder vistnok det Afsnit, der angaar Ægteskabs-, Fødsels- og Dødsstatistikken. Her er For-

holdene i Almindelighed saa enkle og Materialet i Forvejen saa stærkt bearbejdet, at det kun er lidet af nye lagttagelser, der lader sig udvinde. Dog er der ogsaa her meget interessante Ting: saaledes Paavisningen af, hvorledes Fødselshyppigheden blandt gifte Kvinder af forskellige Aldre er aftaget siden 1860'erne, Studiet over Aarstidernes afvigende Indflydelse paa de forskellige Aldersklassers og de to Køns Dødelighed i den sidste Snes Aar og — af en helt anden Art — Fremstillingen af de epidemiske Sygdommes Historie gennem de senere Aar-tier. I Afsnittet om Befolkningens Fordeling efter Erhverv — Befolkningsstatistikens Smertensbarn — er det særlig Meddelelserne fra Folketællingen i 1787, der betegner et stort og værdifuldt Plus. Det er en Befolkning af en helt anden social Struktur end den moderne, man her stilles Ansigt til Ansigt med, og en Sammenligning mellem Resultaterne af Tællingen i 1787 og Tællingen i 1901 kaster, trods alle Afvigelser i Rubriceringsmaade, det skarpeste Lys over den hele mellemliggende sociale Udvikling. Var det iøvrigt ikke snart paa Tiden, at Tabellerne fra 1787 blev udgivet i deres Helhed?

Med størst Udbytte læser man dog Bogens to første Afsnit, om Befolkningens Vandringer og om dens Sammensætning efter Køn, Alder og Civilstand. Hele det saa vigtige, men ogsaa saa vanskelige Problem om Omflytningen fra Sted til Sted, dens Omfang og Natur og dens Indvirkning paa Befolkningens forskelligartede Karakter i de forskellige Lokalteter, er her taget op til omhyggelig Drøftelse og belyst i mange forskellige Retninger, dels ved nye Kombinationer mellem de tidligere kendte Tal, dels ved en ny og mere vidtgaaende Leddeling af Stoffet, end hidtil er foretaget — Sondringen mellem »Stations-sogne« og andre Landsogne og Paavisningen af deres forskellige Befolkningstilvækst er et fint og interessant Eksempel paa en Studie af den sidstnævnte Art.

Og dog — saa mange vigtige Bidrag til den danske Befolknings Udviklingshistorie gennem det sidste Aarhun-

drede, Værket rummer, saa er det alligevel en Selvfølge, at det langt fra er nok til at være en udtømmende Fremstilling af alle de Resultater, der kan udledes af den officielle Befolkningsstatistik. Det er de store Hovedlinjer, der er gjort Rede for; saa snart et Spørgsmaal af mere speciel Karakter rejser sig, bliver man paany nødt til at gaa til Kilderne. Netop en Gennemgang af Værket selv, netop en Drøftelse af de mange værdifulde og interessante Træk, det indeholder, ægger til nye Spørgsmaal. Et Eksempel blandt mange! Det viser sig, at Befolkningen siden 1860 er vokset dobbelt saa meget i Stationssognene som i de andre Landsogne; men hvordan er Aarsagsforholdet — er det Stationernes Anlæg, der har fremkaldt den stærke Tilflytning, eller er det omvendt den stærke Tilflytning, der har bevirket Stationernes Anlæg, eller hvor meget har hver især af de to Faktorer bidraget til Resultatet? Et Svar vilde med nogen Tilnærmelse lade sig finde gennem en Undersøgelse af Tilvækstens Forskellighed i Perioden før og i Perioden efter de forskellige Baners Aabning. Og hvor meget har særlig paaviselige lokale Forhold, Hedeopdyrkningen t. Eks., været medvirkende til den relativt stærke Tilvækst i det nordlige og vestlige Jyllands Landdistrikter? Deler man i de tre sydvestlige Amter Landsognene (bortset fra dem, hvori der findes større, bylignende Bebyggelser) i tre Dele: saadanne, hvor Hederne i 1896 udgjorde under 10 Procent af Arealet, saadanne, hvor de udgjorde 10—40 Procent, og saadanne, hvor de udgjorde over 40 Procent, finder man for Tiden 1890—1901, at Befolkningsforøgelsen tiltog proportionalt med Hedearealets relative Udstrækning; den udgjorde henholdsvis 5,6—7,1 og 10,3 Procent.

Saaledes rejser der sig rundt omkring nye Spørgsmaal — og det er ikke det mindst værdifulde ved Værket, at det som faa andre egner sig til at give Impulser — men især er der ét Spørgsmaal, som gennem hele Læsningen paatvinger sig: det er Fortiden. Værkets Tabeller

og Tekst er Fortællingen om en Befolkning i stadig Udvikling; dens Fordeling efter Bopæl, efter Erhverv, efter Alder og Køn, dens Ægteskabstilbøjelighed, dens Forplantningsevne, dens Levedygtighed, alting ind i de mindste Enkeltheder er stadig Forandring underkastet, og stadig konsekvent i samme Retninger, saa langt man kan følge Forholdene tilbage; der er kun et eneste Punkt, som synes urokkeligt, det er Drengbørnenes Overvægt ved Fødslen. Men den Periode, her er behandlet, er kun et lille Udsnit af den danske Befolknings Historie; hvordan var de tilsvarende Forhold i ældre Aarhundreder, og kan man her spore Ændringer i Lighed med dem, der i det 19. Aarhundrede træder frem med saa stor Styrke? Overfor dette Spørgsmaal svigter den officielle Statistik, og Svarene maa søges ad andre, besværligere og mere usikre Veje. Ogsaa den, der har Hovedfeltet for sin Forskning liggende paa disse fjærnere Omraader, vil dog være taknemmelig for det Arbejde, der er nedlagt i Tabelværket; han vil her finde Bestyrkelse paa mangt et Punkt, hvor Tallene fra den ældre Tid kun taler usikkert og utydelig.

Saa interessant en Bog det er, saa tankevækkende, saa let læselig — og det kan bemærkes, at den næppe indeholder en eneste Sætning, som kræver særlig teknisk Fordannelse, for at forstaas, eller andre matematiske Kundskaber end de rent elementære — saa vilde det sagtens dog være et forfængeligt Haab, at den skulde finde Læsere udenfor den snævre Kreds, der overhovedet læser de statistiske Tabelværker. Et Sted var der dog, hvor man burde kunne vente, at den skulde blive benyttet; det er blandt Historikerne. Intet vilde være rimeligere, end om Gennemgangen af et Værk af denne Art indgik som obligatorisk Led i Universitetsuddannelsen i Historie, ikke blot for det positive Stof, det indeholder, men ogsaa, og fuldt saa meget, af metodologiske Hensyn. Det er jo i Virkeligheden et Stykke kulturhistorisk Forskning af allerstørste Værdi, der her foreligger.

Gustav Bang.